

Fábry János Díjasok

Az idén ismét átadtuk a Fábry János díjat, amely Alapszabályunk értelmében „*azon személyeknek, vagy munkaközösségeknek adományozható, akik (amelyek) a legnagyobb mértékben járultak hozzá a muzeális és honismereti munka fejlesztéséhez.*”

Természetesen, a honismereti munka fogalmát a lehető legtágabban értelmezzük. Ennek jegyében kapták meg eddig is a díjat a tudomány emberei és az egyes művészeti ágak képviselői, s igyekeztünk elismerni a közösségépítés terén végzett szolgálatot is.

Az idén a 4. sz. *Hatvani István Cserkészcsapat* és a turócszentmártoni **Slavo Haľama** vehette át az elismerést.

A díjátadásra ünnepi csapatgyűlés keretében került sor.

A bensőséges ünnepnek a *Tompa Mihály Református Gimnázium* biztosított helyet. A rendezvényen nagy számban megjelentek nem csupán a csapat tagjai, hanem szüleik is, s természetesen, az öregcserekszek is jelen voltak.

A helyszín akár jelképesnek is tekinthető, hisz annak idején épp az *Egyesült Protestáns Gimnázium* volt az, ahol a cserkészet a szárnyait bontogatta. A Tompa Mihály Református Gimnázium pedig ezzel is tanúságot tett arról, hogy az említett intézmény szellemi örökösének tekinti magát – nem is szólva arról, hogy megannyi diákja tagja a cserkészcsapatnak. A díjátadásra a szlovák cserkészek is kaptak meghívót, ezzel is jelezve, hogy ezt a mozgalmat a kezdetektől az együttműködés jellemzi.

Emelte az alkalom fényét **Páko Máriának** és tanítványaiknak, a *Gitáros-sokknak* a fellépése.

A kitüntetetteket az egyesület elnöke, **B. Kovács István** laudálta.

A rimaszombati cserkészet alapításának 100 éves jubileumáról tavaly emlékeztünk meg. Volt, s van mire emlékeznünk. A cserkészet a rimaszombati magyar múlt legszebb újkori fejezetei közé tartozik. Hogy miért, azt megkíséreltük érzékeltetni folyóiratunk ez évi első számában, amelynek ez volt a kiemelt témája. Ennek okán a részletesebb méltatás talán ez alkalommal mellőzhető.

Az emléklakettet és az oklevelet a rimaszombati cserkészet képviselőjében dr. **Kálmán László**, a körzeti cserkésztanács nyugalmazott elnöke, dr. **Danis Tamás** öregcsereksz, valamint 4. sz. *Hatvani István Cserkészcsapat* parancsnoka, **Varga Gábor** vette át.

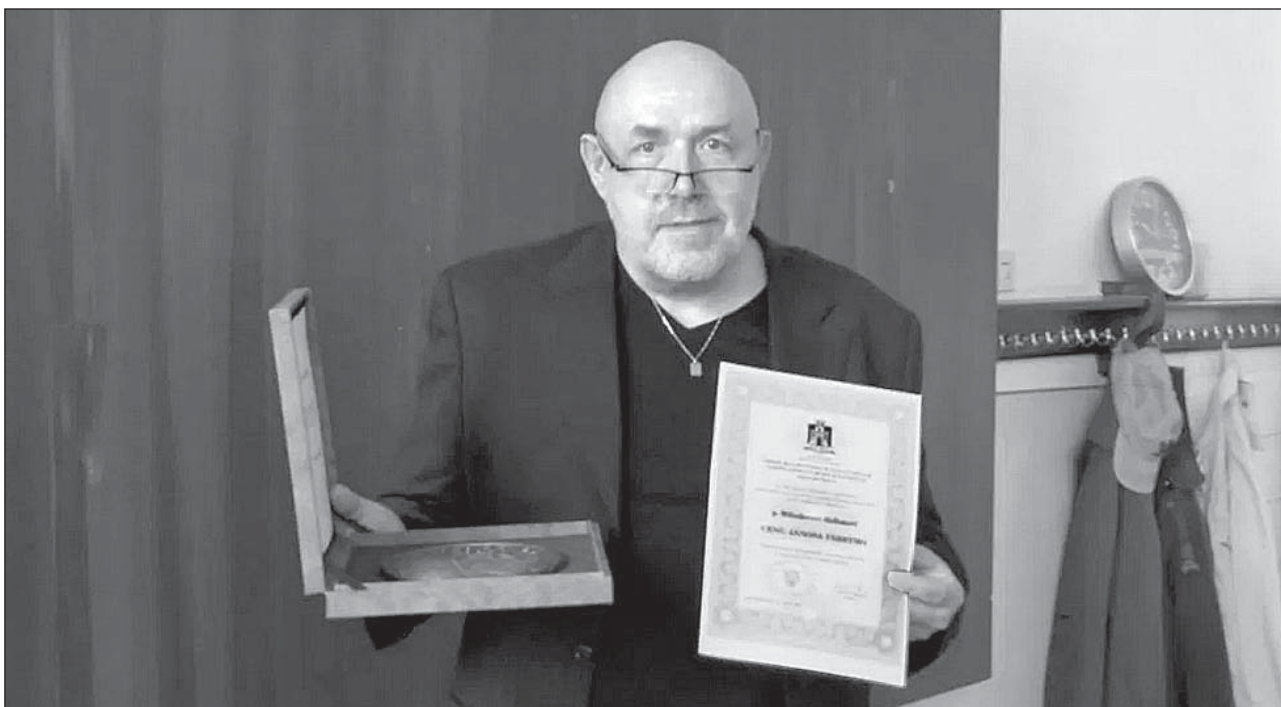
Slavo Haľama elismerése aligha lephetett meg bárkit is, aki kicsit is figyelemmel követi szűkebb pátriánk dolgait. Amint B. Kovács István elmondta, annak idején a tragikusan korán elhunyt rozsnyói történész, műemlékvédő **Tököly Gábor** révén ismerte meg a díjazottat, aki akkor már jó ideje Gömör hívének számított. Számos kiállítás anyagát készítették el együtt, köztük a középkori falképfestészetet bemutató reprezentatív kiállítást is, amely bejárta Európát. Slavo Haľama azóta is elkötelezettje szűkebb hazánknak. Néhai barátunk volt az, aki – miután a *Gömörország* c. könyv nyomtatása veszélybe került, mondta, hogy van egy turócszentmártoni nyomdász barátja. Ha van valaki, aki segíteni tud, ő az. S valóban: Slavo Haľama, látva a vészhelyzetet, szűk két hét alatt biztosította a könyv kinyomtatását.

Cserkészek és más vendégek a díjátadón • Hangácsi István felvétele

A díjazottak • id. Hangácsi István felvételei

Így kezdődött az együttműködésünk, amely immár szép múltra tekinthet vissza. Azóta is ő végzi a Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület kiadványainak nyomdai előkészítését, folyóiratunkat is beleértve.

A megjelentek meggyőződhetnek arról, milyen eredményei vannak ennek a partneri kapcsolatnak, hisz a szervezők egy alkalmi kiállítás keretében bemutatták a folyóirat általa nyomtatott lapszámait, a *Gömör-Kishonti Téka* egyes köteteit, de azokat az egyéb kiadványokat, köztük pl. a *Rimaszombat. Várostartörténeli barangolások* két kötetét, vagy a Borovszky-féle vármegyei monográfia újabb

kiadását, amelyek mind-mind az ő elkötelezettségének, s profizmusának a bizonyágai. Örömmel és megnyugvással állapíthatjuk meg: az általa képviselt *ProArtDesign* a minőség védjegye.

Az eseményről az STV magyar adása is beszámolt, köszönet érte a szerkesztőnek.

Külön köszönet illeti Vörös Attilát és munkatársait, akik oroszánrészt vállaltak a szervezésből.

A rendezvény szerény állófogadással zárult.

(szerk.)

Eltávozott Dénes Gyurka bácsi

Egy csendes áprilisi napon, harmincadikán korareggel Budapesten átadta lelkét teremtőjének Dénes Gyurka bácsi, az újkori magyar barlangkutatás talán legkiemelkedőbb és legmeghatározóbb alakja. Magas, 92 éves kora lehetővé tette neki, hogy ott lehessen a *Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat* 1958. évi újjászervezésében, hozzájárulhasson annak további sikereihez; rendkívüli műveltsége, felkészültsége és széleskörű tájékozottsága pedig hogy tudásából annyi mindent adhasson át az utóknak elsősorban a karsztmorfológia, a barlanggenetika, a hidrológia, a nyelvészet és a történeti földrajz terén. Szerteágazó tevékenysége mellett azonban rendkívül szorosan kötődött Gömörhöz, hiszen tudományos munkássága jelentős részét az *Aggteleki-karsztnak* és az *Alsó-hegynék* szentelte, de maradandó eredményeket hagyott maga után szűkebb pátriánk, a Felvidék területén is. Dénes György kutatta ki, hogy a harkácsi *Kő-lyukat* már 1266-ban *Munuhpest* néven említik a korabeli latin oklevelek és abban a korban a barlangot barátok lakták. Ennek alapján egy időszakban ez a barlang volt Szlovákia legkorábbi barlangemléke. Majd jöttek az 1980-as évek, amikor Gyurka-bácsi részt vett a beretkei *Murány-áttörés* kutatásában és bebizonyította, hogy a *Peskő-barlangot* már a honfoglaló magyarság is ismerte, mivel a „pest” szavunkat eredetileg a honfoglalás alatt vettük át bolgár-szláv népelemektől, akiknél ez a szó üreget vagy kemencét jelentett. A Gyurka bácsival ápolt gyümölcsöző kapcsolat eredményeképpen született meg a Vály-völgy helyneveinek részletes számbavétele és eredetük magyarázása, amely Benedek László hathatós segítségével végül is a B. Kovács István által szerkesztett *Vály-völgy* monográfiájában jelent meg 1991-ben. Benedek László segítette Gyurka bácsit a Korponai-hegység déli lejtőin megbúvó *Sisa Pista-barlang* felkutatásában is, amely nevét a híres nógrádi betyárról kapta.

Gyurka bácsinak elévülhetetlen érdemei vannak a *Baradla* kutatásában is. Nevéhez fűződik a barlang elnevezése eredetének felkutatása, a *Raisz-ág* felfedezése és a földalatti járatok hidrológiai viszonyainak pontosítása. 1957-ben megszervezte a *Vörös Meteor Barlangkutató Szakosztályt*, amely irányítása alatt 1961-ben felfedezte az Alsó-hegy egyik legkiemelkedőbb földalatti csodáját, a *Meteor-barlangot*. Érdemei voltak az esztramosi nemzetközi jelentőségű őslénytani lelőhely felfedezésében, a *Mátyás-hegyi-*, *Szemlő-hegyi-*, illetve *József-hegyi-barlang*, valamint további felszín alatti járatok kutatásában.

Dr. Dénes György 1923. szeptember 3-án született az alföldi Orosházán. Egyetemi tanulmányait Pécsen végezte, ahol jogi doktorátust szerzett. A Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat egyik alapítója, főtíkára, később tiszteletbeli elnöke volt. 1961-ben megalapította a *Magyar Barlangi Mentőszolgálatot*, amelynek később örökös tiszteletbeli elnöke lett. Haláláig tiszteletbeli elnöke volt a *Nemzetközi Barlangtani Unió* barlangmentési bizottságának is. Elnökségi tagja volt a *Magyar Földrajzi Társaságnak*, a *Magyar Természetbarát Szövetségnek* és a *Meteor Természetbarátok Turista Egyesületének*. Történelmet tanított a *Közgazdaságtudo-*

mányi Egyetemen, vízföldtant a *Budapesti Műszaki Egyetemen* és karsztföldrajzot a *Pécsi Egyetemen*. A *Vízgazdálkodási Tudományos Kutató Intézetnél* izotóphidrológiával és karsztvízkutatással foglalkozott.

Magyarországon és külföldön megjelent publikációinak száma több mint 300. Írásain visszatükröződik magas műveltsége, pontos, érthető és hiteles fogalmazása. Dolgozatai között megtalálhatók a *Gömör-Tornai-karszt* földrajzi, vízrajzi, barlangtani, nyelvészeti kutatási eredményei, de útikönyveket és turista útikalauzokat is írt a *Cserhát*ról, a *Budai-hegység*ről, a *Börzsöny*ről és természetesen az *Aggteleki-karsztról*. Szerkesztője volt a *Karszt- és Barlangkutató Társulat Tájékoztatójának*. A nagyközönség részére tartott előadásai éppoly élvezetesek és lebilincselőek voltak, mint a táborútnél, a barlangászok szűk köre számára elmesélt történetei. (Az 1980-as években a rimaszombati ifjúsági klubban is tartott előadást, de előadott a 2004-ben Meleghegyen megtartott nemzetközi pszeudokarsztos szimpóziumon is.)

Munkásságát számos kitüntetéssel ismerte el a szakma és az állami szervek. Megkapta az *Életmentő Érdemérmét*, a *Haza szolgálatáért Érdemérem arany fokozatát*, a *MTESZ-díjat*, a *Teleki Sámuel-érmét*, a *Thüring Gusztáv-érmét*, a *Balázs Dénes-érmét*, a *Magyar Köztársaság Csillagrendjét*, a legmagasabb magyar természetvédelmi kitüntetésként nyilvántartott *Pro Natura díjat* (amelyhez lapunk hasábjain 2008-ban gratuláltunk), valamint a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat érdemrendjeit: a *Herman Ottó-*, a *Vass Imre-* és a *Kadić Ottokár-érmét*. 2010-ben a *Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjével* tüntették ki, 2002-ben, majd 2011-ben pedig Aggtelek, ill. Bódvaszilás díszpolgárává választották.

Gyurka bácsi emlékét mi, gömöriek, akárcsak egész Magyarország természetszeretői, történészei, geográfusai, barlangkutatói, szívünkbe zártuk és megőrizzük. Életpályája példaértékű marad minden tudományokkal foglalkozó szakember számára. Földi maradványait szűk családi körben szülőfalujában, Orosházán helyezték örök nyugalomra.

Nyugodjon békében!

Gaál Lajos

A Bódva-völgy irodalmi tradíciói

Irodalmi tanácskozás az edelényi L’Huillier-Coburg kastélyban, 2015. január 17-én

A tanácskozás célja: a Bódva-völgyhöz valamilyen módon kötődő szépírók munkásságának új módszertani szempontokat is felvető vizsgálata, „újraolvasása” volt.

A viszonylag tágas tematikus mező (nevesen: a *Bódva-völgy irodalmi tradíciói*) lehetőséget adott a kulturális köztudatban markánsan számon tartott szerzők és művek vizsgálatára, jelenlétük aprólékos bemutatására. Elég, ha az utóbbi évtizedek két nagy formátumú írásteljesítményére gondolunk, **Kalász László** és **Fecske Csaba** munkásságára. Az életműveket pásztázó recepciós figyelem számos verselemzésben, átfogó tanulmányban, összehasonlító elemzésben igyekezett már eddig is elhelyezni e két rokon, ám autonóm versvilágot a kortárs magyar irodalom viszonyrendszerei között és a Bódva-völgy művelődés- és emlékeztörténeti térképén egyaránt. Ez utóbbi elhelyezés nem csupán történeti fejlemény: e versek szorgosan munkálkodtak és munkálkodnak a Bódva-völgy objektumainak, helyeinek, épületeinek, temperamentumának, hangulatvilágának versnyelvi, tematikus és motivikus újra- avagy megalkotására.

A tanácskozás lehetőséget kínált továbbá a manapság kevésbé reflektált, vagy éppen elfeledett, esetleg a Bódva-völgyhöz eddig nem kapcsolt alkotások és alkotók felmérésére. Az egyik legnagyobb ilyen irányú felfedezés a modern magyar próza egyik legnagyobb hatástörténettel bíró mesterének, **Csáth Gézá**nak a stószfürdői fürdőorvosi tevékenysége: stószfürdői nyári praxisa alatt készítette az *Egy elmebeteg nő naplója* című értekezését (amiből **Szász János** 2007-ben díjnyertes filmet is forgatott). Fel-tárára vár Csáth Géza és **Kosztolányi Dezső** ekkori levelezése is. Valamint a fürdőélet német, szlovák, magyar kapcsolatainak számbavétele a kezdetektől napjainkig.

Releváns feladat a hagyománnyal (pontosabb talán, ha úgy fogalmazunk, hogy hagyományokkal) való produktív viszony kialakítása által a kulturális kapcsolatépítés, a kulturális marketing csatornáinak kidolgozása. Hiszen e csatornák megléte a Bódva-völgyhöz kötődő hagyományok aprólékos, sokszálú és innovatív felmutatásának zálogai.

Olyan, vidékünkhez is társítható „hívónevek” mint például Csáth Géza, **Reviczky Gyula**, **Szepsi Csombor Márton**, **Tannenbaum Wolf**, **Gvadányi József**, **Telekes Béla**, **Fábry Zoltán** „emlékezeti gócpontok” (avagy „márkák”) más vidékek, sőt kultúrák számára is. Nagy potencialitás rejlik bennük a Bódva-völgy önreprezentációs és önprezentációs, arculatépítő céljai szempontjából. Eleven hagyománnyá és jelenlétté segítségük fontos feladat. Hasonlóan tartoznak hozzánk, mint e vidék természeti és épített csúcsteljesítményei: az aggteleki barlangrendszer, a szádéli szurdokvölgy, az árpád-kori unikális templomok, középkori várak vagy az edelényi L’Huillier-Coburg-kastély.

E feladat megkezdéséhez a Bódva-völgyből elszármazott irodalomtörténészek és költők segítségét kértük.

A tanácskozás a *Svájci-Magyar Civil Alap*, *Bódva-völgy – Cserehát Mentorprogram*, a *Bhim Rao Egyesület* és az *Edelényi Kastélyszívet* támogatásával valósult meg.

Korpa Tamás

A konferencia egy pillanata • Laki-Lukács Boldizsár felvétele

A konferencia helyszíne • Laki-Lukács Boldizsár felvétele

Könyvről könyvre - Lapról lapra

Mács József: Az elcsatolt vagon (Felsőmagyarországi Kiadó, Miskolc 2014.)

Könyvismertetés helyett a gondolataimat osztom meg a regényről és annak világáról.

Valószínűleg sokunkkal megtörtént már, hogy nem arra a buszra, villamosra vagy vonatra szállt fel, amelyikkel menni akart, de ez már csak indulás után derült ki, és törhette a fene, hogyan jusson vissza a legközelebbi állomásra – lesz-e csatlakozás, célhoz ér-e még aznap, vagy pedig valahol egy ismeretlen idegen helyen száll le rá az este... Néhány perc vagy óra is elég ebből a kilátástalan bizonytalanságból, hát még ha egy egész élet kerül (téved, kényszerül) vakvágányra...

S máris Mács József regényének a sűrűjében vagyunk, mert – mint már a cím is sejteti engedni – egy ilyen helyzet végleg megpecsételi egy ember életét. Egy olyan közösségből szakított ki, „csatoltatott el”, amelyik számára egyik világháború befejezése sem hozott békét, hanem csak még nagyobb csapásokat és terheket, amikor két pogány közé szorulva és azok kényének kiszolgáltatva már csak önmagára és a jó Isten kegyelmére hagyatkozhat az ember. A miértekre, hogy mi okból történhettek meg ezek a dolgok (az ország feldarabolása, majd a szovjet lágerek, a jogfosztás, vagyonelkobzás és deportálás), a regényben ne keressük a választ, mert a valódi okokról még mindig hallgatnak a hivatalos történelemkönyvek is, bár már ismertek a hiteles dokumentumok. Ám, hogy mindez milyen súlyos árnyékot vetett népünkre, a felvidéki magyarokra és azon belül egyéni sorsok alakulására is, azt a főhős, Kovács István hányatott életútjából ismerhetjük meg. Élete végén a csehországi szudéta vidéken, magára maradva és elhagyatva, mozaikszerűen idézi fel a neki rendelt nyolcvan esztendő örömeit és gyötrelmeit, az ózdi munkásnegyedről a gömöri kisközség boltján át a doni szénbányák kényszermunka-táborába, majd a sors fintoraként, a deportáltak sorsára jutva, az Ohře folyó partjára vezető utat. Csak a felesége és a hegedű marad hozzá hűséges, mert minden más széthullik körülötte: országok, rendszerek, közösségek, családok.

A bátkai születésű Mács József Pozsonyban nem regényíróként kereste kenyerét, s volt idő, amikor ebben is szilenci-umra ítélték, de az írás volt mégis a hivatása, mert újságíróként a felvidéki magyar tájak embereivel készült riportjait kedvelték a *Hét* olvasói. Ez az élményanyag és munkamódszer érződik regényeiben is. Mint ahogy minden művében kikerülhetetlenül megjelenik a huszadik századi felvidéki magyarok életének egy-egy szelete, amelynek részese, és sorstársaival együtt leginkább szenvedő alanya volt ő is. Hogy csak néhány ilyen művét említsem: *Adósságtörlesztés* (1968), *Kétszer harangoztak* (1978), *Szélfúvásban* (1980), *Égig érő palatábla* (1993), *Magasság és mélység*

(1994), *Öröködbe, Uram...* (1998), *Trianon harangjai* (2005), *Bolondok hajóján* (2010).

Az író ugyan kívülről követi hőse emlékezéseit, de nem akar csupán passzív szemlélője lenni az eseményeknek. Helyzeteivel, történeteivel, tanulságaival gondolkodásra és továbbgondolásra készíti, indulatokat gerjeszt, az olvasó cselekvő akaratát is megindítja, úgy, hogy nem lehet, nem szabad tovább tétlenül néznie a bűnöket, amelyeket elkövettek, az eseményeket, amelyek megtörténtek, mert csak a főhős kitalált személy, az események valóságok. Hősünknek a szennyáradatban való kiszolgáltatottsága és megaláztatása igazságos bíróért kiált. Fáj a vele való azonosulás – mert akinek nem fáj, az itt már sem embernek, sem magyarnak nem mondhatja magát.

No, megint egy nacionalista, aki csak a múlton kesereg! – hallom máris a sziszegő gyűlöletet a szemétdombok felől. Igen, ha nacionalista az, aki nem tagadja meg gyökereit, származását, eredetét, aki értéknek és értékesnek tartja azt, hogy ehhez a nyelvhez, ehhez a kultúrához és ehhez a közösséghez tartozhat, mert tudja: ez így jó, s csak így őrizheti meg emberi arcát. És ha azért nacionalista, mert nem csupán az ellopott biciklijét, hanem nagyobb elrabolt értékeit is visszaköveteli, akkor én is az vagyok, Mács József is az, amire csak büszke lehet, még ha a magukat szabadgondolkodónak nevező otthontalan „világpolgárok” le is hurrogják. Mert vajon miből akarhat jövőt építeni az, aki nem ismeri, nem elemzi, nem értékeli a múltat, amibe szülei, ősei, hagyományai éppen úgy beletartoznak, mint nemzetének élete, történelme, otthona, szülőföldje és élettere? Bármelyiket is veszíti el ezekből, élete csonka lesz, jövőképe béna, mert ezek híján legfeljebb országot épít, de nem hazát, házat tervez, de nem otthont, legfeljebb kutyaólat, ahol a *Kutyák dalát* lehet kitenni a falra *Himnuszunk* helyett.

Kovács István, a regényhős nem tudja ezt így megfogalmazni, de érzi azt a hiányt, amelynek betöltésével arcának tisztaságát érhetné el: társra, családra, otthonra, hazára, szerető és megértő embertársakra vágyik. Ez alakítja magatartását, ez vezérli tetteit, és ezt a mások felé forduló szeretetet akarja szétosztani még nótás kedvével, hegedűjével is. Azt remélve, hogy minél többet ad belőle másoknak, annál több marad neki, mint ama Názareti cselekedte hajdan a Genezáreti-tónál a kenyér és a hal példázatát bemutató. Gyermekei hitte teszi ezt, és nehezen viseli el, hogy az emberek többsége nem ilyen. Egy anyagias kalmárvilágban ezt az emberfajta kelekótyának bélyegzik, mert nem akarja elfogadni, hogy a pénz, a rang, a helyezkedés és álnokság mozgatja a társadalmat, amelyben ő legfeljebb a búsképű lovag szerepét kaphatja meg. A regény hősei itt éltek, itt élnek köztünk, mert valós sorsok, valós történetek ezek, néha magunk is elképedünk, hogy velünk is megtörtént vagy megtörténhetett volna, de egy kívülálló, idegen számára érthetetlen, mint ahogy a mai gyerekek sem értik, hogy alig harminc éve is még sorba kellett állni az üzletben kifliért, tejjért, szinte bármiért, mert a későn érkező már nem kapott.

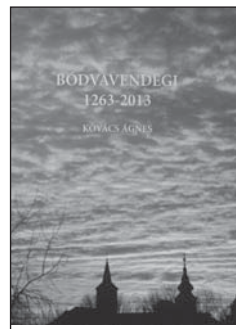
„Mi az hogy hiánycikk volt a mogyoró, narancs, banán, hát miért nem rendelt többet a boltos...!?” – mondják a huszonöt évnél fiatalabbak. Ugyanilyen oktalanul néznek ránk külföldön (a Kárpát-medencén kívül), amikor azt mondjuk, hogy szlovákiai magyar. Nem értik ezt, sajnos, még az uniós biztosok sem, pedig hát a vagonok elcsatolásában arra felé nagy szakértelemmel bírnak. Mert ez, a gömöri kis falu helyett a csehországi Glügge véletlenül (vagy talán bizony szándékosan?) elirányított, elcsatolt vagon, mintha nagyon is hasonlítana ahhoz a helyzethez, amikor a háború végén a versailles-i palotakertben a „magas szerződő felek” jogosnak találták a Lengyel és a Szerb, a Román és a Cseh Királyság történelmi jogfolytonosságának helyreállítását, de az 1526 után Habsburg uralom alá került (Rákóczi és Kossuth harcai után is újra rabságba hajtott) Magyar Királyságnak és a magyar népnek a jogairól elfeledkeztek. Olyannyira, hogy elcsatolták területének kétharmadát, hogy szétoszthassák azt a haszonleső és területtrábló szomszédok között. A vagon Csehországban, a Felvidék pedig mindkét világháború után Csehszlovákiában kötött ki, és az utasainak esélyt sem adtak a jogorvoslatra. A Kovácsot kísérő hegedű is olyan, mintha egy kényszerházasságot megpecsételő lakodalom zeneszerszáma lenne, amikor a násznép egyik fele vigad és dőzsöl, de a másik rész kiszolgáltatottnak és megalázottnak érzi magát, büslakodik, mert az egész liliomtíprással kezdődött. Mint egy tragikomédia, mert ami az egyiknek hozomány, az a másiknál veszteség, amit majd a trianoni hóhérok hozzájárulásával és közreműködésével a családon belüli erőszak fog követni, napjainkig érvényesen és megkérdőjelezhetetlenül, vagyis a jogfosztás, deportálás, szétszórás, a napirenden tartott megfélemlítés és beolvasztás. Kovács nem érti a „történelem logikáját”, ezért a deportálás idején akar visszaköltözni felvidéki házába, amit azóta, persze, már kisajátított magának egy hegyvidéki partizán elvtárs, a Husák által meghirdetett „szláv honfoglalás” jegyében, bár ők ezt úgy magyarázták, hogy visszaveszik, ami nekik jogosan jár... Tehették, mert az ilyen magából kifordult világban az észérveknél erősebbek voltak a hatalom érvei, a pánszláv-bolsevista megszállás önkénye, az „államalkotó nemzet” gátlástalansága. Az itt élők pedig úgy jártak az elmúlt száz esztendőben, mint a pályaudvaron veszteglő szerelvény utasai, hogy amikor a mellettük lévő vagonok megindulnak, azt hiszik, hogy ők mennek. Ilyen illuzórikus a határok átjárása is a fejünk felett. Immár ki tudja hányadszor, de mindig egy másik ország, másik állampolgárság, másik államnyelv, más és másfajta diktatúra: szláv önkény, kommunista erőszak, kamatrabszolgaság következik. Mindez az itt élő őshonos magyar lakosság akarata ellenében, megkérdése nélkül, az önrendelkezés jogától is megfosztva, kilenc és fél évtized óta. Mert sem a diktatúra, sem a pénzvilág önkénye nem ismeri a népakarat fogalmát. Csak azt, hogy a népnek azt kell akarnia, amit ők rákényszerítenek. Az sem érdekli őket, hogy közben hány népet, hány közösséget, családot tesznek hajléktalanná, földönfutóvá, helyüket kereső hontalannokká. És még azt sem sejtik, hogy a céltalanná tett fiatal

nemzedék majd egyszer milyen eszközökhöz nyúl a nyereszkedő országrombolók felszámolására...

A haszon és nyereség világát Kovács úr nem ismeri, ezért nem is értheti kálváriájának okát, s még felesége búskomorságának okát sem akarja meglátni, csak akkor, amikor újra magyar közösségbe kerülve felvidul az arca – mert nem patikaszerrel, hanem egészséges lélekkel lehet a lélekrontást orvosolni. A néprontások és országrontások árnyékában az emberi viszonyok is elszáradnak, a lélek is elsorvad, aminek kárát a gyerekek és unokák is megérik, akik nem tudnak már harmonikus családot és meghitt otthonot varázsolni a jobb anyagi viszonyok közepette sem. Olyat, amelyet a gömöri kis Habánfalván Kovács is teremtett magának, amitől megfosztották, ám minden szép emlékezés zsinórmértéke ez az otthon maradt. De az ő vonata már rég elment, mint Ady is felismeri a huszadik század hajnalán: „*Fut velem egy rossz szekér...*”.

A sorsát alakítani akaró, de a világrengető történelmi viharokban örökösen kényszerpályára sodródó Kovács István otthonától, szülőföldjétől és rokonaitól is távol, elhagyatva és magányosan várja a mennyei szerelvényt. Életének nyolcvanadik évében szakad rá az összegező emlékezés, de hontalanságba vetetten már csak az Örökkévaló Bíró ítéletében reménykedhet, hogy majd ott kimondatik, kik is voltak a valódi hóhérai ennek a léleknyomorító világnak. Miért is hullott darabokra az Egész, ami eredendően összetartozott, hogy miért is volt „rossz szekér” az a tehervagon, amire vágyait és ingóságait felpakolta...?!

(Mihályi Molnár László)

Kovács Ágnes [szerk.]: **Bódvavendégi 1263–2013.** (Bódvavendégi Önkormányzata megbízásából kiadta a Rovás. 2014. 208 p. ISBN 978-80-89767-01-4)

A teljes színnyomással készült, sok-sok fotót tartalmazó könyv a település első írásos említésének 750. évfordulójára készült falumonográfia, mégpedig két nyelven, külön-külön kötetben magyarul és szlovákul is.

A rövid történelmi bevezető után a település tágabb térségének, a Bódva-völgyének földrajzi behatárolása, majd történelmének megismertetése következik az őskortól a honfoglaláson, tatárjárás korán, középkoron, újkoron át egészen a 20. század végéig. Ezt követően szól a község iskolaügyéről, hivataláról és közintézményeiről. A népszámlálási adatok elemzését követően a mindenkor falu lakosságának megélhetését, munkalehetőségeit taglalja. A település épített örökségeiről szóló fejezetben felvázolja a településen fellelhető felekezeti és templomai történetét, valamint a falu határában található szakrális kisépítményeket. A szakrális építészeti emlékek után a nemesi és népi

építészeti emlékek bemutatása következik. A következő fejezet a falu jeles szülötteit mutatja be. Ezt követi a határ- és dűlőnevek elemzése.

A tartalmi részt gazdag függelék egészíti ki, melyben a Mária Terézia-kori úrbérrendezés kilencpontos kérdőív-re adott válaszok mellett a tágabb térség történetének és néphagyományának számos eleme olvasható.

A szebbnél szebb recens, szöveg közé illesztett, színes fotó mellett számos történelmi értékű archív fotó gazdagítja a kiadványt, növeli annak értékét. Az archív fotók egy részét maga a szerző/szerkesztő gyűjtötte, de – precízen meghivatkozva – felhasználta a Bódvavendégből a *Herman Ottó Múzeum* gyűjteményébe bekerült, Veres József által készített felvételeket is. A fotókon túl irodalmi idézetek, versek teszik még vonzóbbá, olvasmányosabbá a könyvet.

A szerző/szerkesztő célja a kötet megjelentetésével az volt, hogy olyan falumonográfiát adjon az olvasó kezébe, melyet nemcsak a tósgyökeres lakosság, de az utóbbi években letelepedettek is örömmel, érdeklődéssel olvasnak, olyan munkát, melyet a tágabb térség tanulmányosága is haszonnal és kedvvel forgat. A térség pedagógusain a sor, hogy megismertessék azt a képekönnyvnek is beillő, gazdag kiadványt a jövő nemzedékével.

(Bodnár Mónika)

Vajda László: *Vízen innen – vízen túl. Mondák a Hernád völgyétől a Bodrogközig.* (Patrónus Polgári Társulás, Nagykapos 2015.)

Ugyan ki ne szeretett volna valamikor is elutazni a múltba, találkozni azokkal, akikről csak a mesékben vagy a könyvekben hallott, elbeszélgetni azokkal, akik ott

voltak a lejegyzett eseményeknek? Időutazás? Azt mondjuk, lehetetlen, pedig ezt a vágyat valami belső erő érleli mindig, egy érzés, ami arra készítet, hogy megismerjük múltunkat, őseinket, tápláló gyökereinket, éltető talajunkat. És ez nem lehetetlen, mert az emlékek és a képzelet szárnyán elutazhatunk térben és időben bárhová, még oda is, ahol valamikor őseink jártak, ahol éltek. Vajda László is erre vállalkozott olyan formában, ahogyan egy vándordiak hajdani utazása során akár valóság is lehetett, hiszen a nép eleven emlékezetéből gyűjtött mondákat, történeteket fűzött fel egy fonálra. A Hernád völgyétől az ungi rónán és bodrogközi lápok vidékén át Sárospatakig, hogy ő is az őrzők közé sorakozzon, s átadhassa, mint utazásának hőse, ezt a gazdag kincset szeretett népének.

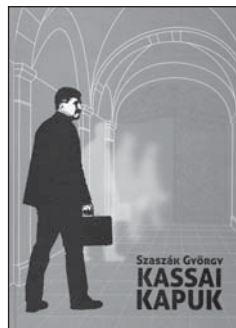
Vajda László is úgy ismerte fel a gyermekkorában még elevenen élő mondakincs értékeit, hogy a Csemadok kassai alkalmazottjaként a hetvenes években részese volt a Hernád menti, Bódva völgyi és csereháti gyűjtésnek. Aztán Nagykaposra kerülve megérintette **Erdélyi János** útmu-

tatása is, és tehetséget érzett magában ahhoz, hogy – saját emlékezetét felelevenítve – további kutatásokat végezzen, és egységes kerek egészé igazítsa ki ezt a válogatást.

Kiváló gyűjteménye a Hernád völgyéből indul és a Latorca mentén haladva nem egy, úgymond szakszerű néprajzi feldolgozás, hanem egy vándordiak élményein át mutatja be ezeknek a régióknak a mondavilágát, az egyes településekkel és azok életével kapcsolatos vagy ott fellelt mondákat. Így fűzi fel közös szátra a történeteket, amelyek önmagukban is érdekesek, gyakran derűsek, néha rémisztőek, de mindvégig olvasmányosak. A jól szerkesztett történet nyelvileg igyekezett igazodni a mai fiatalabb nemzedék nyelvhasználatához, de archaikus elemeket is őriz, amelyek segítségével betekintést kapunk e két tájegység nyelvjárásába is. A könyvet minden nemzedék számára ajánlani lehet. Az iskolák és helyi kulturális közösségek számára pedig, bizonyos dramaturgiai feldolgozás után, helytörténeti műsorok szerkesztésében is segítséget nyújthat. Olyan címek szerepelnek benne, mint *Rákóczi hintaja*, *Kenyheci fonóban*, *Semmiből sültött lángos*, *Lónyay gróf kocsisa*, *A tündérvár*, *Abara Kata*, *Az ördögvár titka*, *Az abari boszorkák*, *A lidérc*, *Dobó lova* stb.

Fogadjuk el meghívását, induljunk útra, és elhíhetik, kalandos és izgalmas kirándulásban lesz részünk!

(Mihályi Molnár László)

Szaszák György: *Kassai kapuk* (Hernád Kiadó, Kassa, 2013.)

„Négy évtizede velem minden Kassán történik. Minden itt válik értékké – még ha olykor a város vonzáskörében érint is meg valami. Ebben a könyvben az utóbbi négy évtized alatt általam megjelölt homokszemeket söpörte egymás mellé a szél. Jöjjenek, lépjenek be: a kapukat most kitéárom! A meglátásaim perccenetei itt vannak e lapokon – de úgy is mondhatom: Kassa utcaköveibe róva. Amelyik megtetszik, hajoljanak közelebb hozzá, és nézzék meg jól! Ennyi elég. Amelyikhez most nincs kedvük, nyugodtan lépjék át, de ne feledjék: nem csak tőlünk, a Nap állásától is függ, hogy mikor, mi világosodik meg jobban!”

Egyebek mellett ezekkel a sorokkal indítja a szerző ezt a könyvet. Gondolatok, vallomások, dokumentumok, emberi és közösségi sors, bizonyosság és tanúság 152 tételben, prózában és versben. Ha valaki nem csupán kezébe veszi, de el is olvassa, nem csupán a szerző személyiségéről tudhat meg sok mindent, de megsejthet valamit abból is, amit egy város szellemisége jelent. Szaszák György munkája azon igencsak kevés könyvek egyike, amelybe, miután belapoztam, alig tudtam letenni.

(b. Kovács)